

ALIMCAN İBRAHİMOV'UN ESERLERİNDE TATAR TÜRKLERİNİN KÜLTÜREL DEĞERLERİ¹

Yard. Doç. Dr. Çulpan ZARİPOVA ÇETİN
Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi,
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Üyesi

Bir milleti veya halkı tanımanın en iyi yolu, o halkın kültürünü öğrenmekten başlar. Halk kültürü, insan topluluklarına şahsiyet ve kimlik kazandıran en önemli faktörlerdendir. XX yüzyıl başı Tatar edebiyatı gelecek kuşaklara bu açıdan değeri biçilmez bir miras bırakmıştır.

XX asır başı, Tatar âleminde, millî edebiyatta önemli değişikliklerin beklendiği bir dönemdi. Bu çağda yaşayan ve eserler yaratan Ayaz İshaki, Alimcan İbrahimov, Fatih Emirhan, Abdullah Tukay, Derdmend, Sagit Remiev, Mecit Gafuri, Mirhaydar Fayzi gibi yazarlar ve şairler ilk eserlerinden itibaren millet kaderini gündeme getirdiler. Kendi milletine sahip çıkmaya, asırlarca uyuyan halkın millî şuurunu uyandırma isteği ile onlar her şeyden önce Tatar halkının ruhî mirasına, geleneklerine, yüzyıllarca gelişen geleneksel kültür birikimine başvurdular. Belki daha fazlası, bu yazarlar millet kaderi ile sıradan bir insanın mutlu olma hakkını bir arada izlemeyi başardılar. Bu konuda ayrıca nesir uzmanları Ayaz İshaki ve Alimcan İbrahimov başarılı oldular. Ayaz İshaki'nin "Ustazbike", "Damat", "Sünneçi Dede", "Beklenen Gelin", G. İbrahimov'un "Köy Çocukları", "Tatar Kadını Neler Görmez" ve "Almaçuar" gibi eserlerinin, Tatar Türklerinin o dönemdeki hayatını yansıtan ve bugün de bütün millî değerleri ile bu milleti dünya çapında tanıtmaya devam eden ve hayat ansiklopedisi vazifesine yüklenen eserler olduğunu söylersek yanılmayız. Bu eserler, Tatar köyünün, Tatar halkının tarihî geçmişini, yaşam tarzını ve geleneklerini en güzel şekilde anlatan taç eserlerdir.

Tatar millî edebiyatına temel atan ünlü yazar, bilim adamı, eleştirci, gazeteci, öğretmen, tarihçi ve siyasetçi Alimcan İbrahimov, hikâye ve romanlarında hangi konuyu ele alırsa alsın her şeyden önce Tatar halkının hayatını, yaşam tarzını anlatmaya çalışmıştır. Ayrıca o, halkının umutlarını ve isteklerini daha gerçekçi bir şekilde ortaya koymak için halk edebiyatından da ustaca yararlanmış bir yazardır.

1914 yılında A.İbrahimov, doğayla insan arasındaki ilişkileri ele alan "Köy Çocukları" ("Tabiğat Balaları") adlı eserini yazar. Bu eser kısa olmasına rağmen Tatar Türklerinin hayatı ile ilgili önemli bilgiler içermektedir. Hayvancılık ve çiftçilikle uğraşan köylüler, hayatın bütün zorluklarına rağmen kendilerini mutlu hissetmektedirler. Hikâye üçüncü şahıs ağzından, bir delikanlı tarafından anlatılmaktadır. Yirmi bir yaşına gelen Hafız ilk satırlardan kendisinin varlıklı hayatını ortaya koymakta: onun üç atı, iki sığırı, on baş koyunu ve birkaç dönüm tarlası vardır. Ayrıca o, Tatar Türklerine özgü ve sadece varlıklı köylülerin gücünden gelen ağaç tomruklarından altı köşeli edip yapılan eve de sahiptir. Böyle bir durumu olan Hafız, artık istediği birine görücü gönderebileceğinden de memnuniyetle bahsetmektedir. Söz konusu, bu hikâyede evlenecek yaşa gelen bir gencin evlenmeden önce evini düzeltmesi, kiler-kapı gibi önemli yapıları yerine getirmesi de Tatar Türkleri için özel anlama sahiptir.

¹ Bu makale, I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı 9–15 Nisan 2006 (Çeşme-İzmir) BİLDİRİ KİTA-BI-II'de yayınlanmıştır (İzmir 2007, s. 625-638)

Artık evlenecek yaştan geçmeye başlayan Hafız'a yengesi sürekli kız aramaktadır. Burada biz bütün Türk topluluklarına ortak olan görücü usulüyle evlenme geleneğini görüyoruz. Yengesinin, kızı her yıl sonbaharda harman zamanında bakması da önemli bir detayı açıklamaktadır: köyde gelin olup gelecek kızın becerikli, çalışkan biri olması önde gelen şartlardan olmuştur. Fakat Hafız, gözü Şahi'nin kızı Bibiesma'dan başkasını görmediği için yengesi kimi söylese kabul etmez.

Hafız'ın Bibiesma ile tanışması ekinlerin bol olduğu bir yılda komşuları Bedri ninenin Akidil'e dökülen Göksu boğazında ektiği bir dönüm darıyı toplamak için köyün gençlerini imeceye çağırdığı zamana denk gelir. Bu ihtiyar kadın imeceye gençleri toplamak için bir keçi kesip önce ziyafet verir. Eskiden Tatar Türklerinde her hangi bir nedenle yapılan imece sırasında (kaz yolma, odun taşıma, ev yapma, oğlan çocuğun baba evinden kendi evine çıkması vb.) mutlaka mal kesilir ve ziyafet verilirmiş. Hikâyede imecenin, kimsesi olmayan ihtiyar bir nineye yardım yüzünden yapıldığı da söylenilmekte. Burada gençlerin kimsesizlere ve büyüklere olan saygısını ve onlara sahip çıkma isteğini de görebiliriz.

Tatarlarda köy gençlerinin bir birlerini bir imece sırasında tanımaları da gayet doğal bir olaydır. Tatar Türkleri çok çalışkan bir millet olarak bilinmekte ve bu sadece sözde kalmayıp, onların hayat tarzında, gelenek ve görenekleri sırasında da ortaya çıkmaktadır. Dört mevsimi de doya doya yaşayan Tatarların yapacak işleri de dört mevsimi kapsamaktadır. Ayrıca, hayvanları yazın otlaklara çıkarıp, kışın bu tür imkânı olmayan Tatar Türkleri, kış mevsimi için yaz aylarında ot biçip kışa hazırlık yapmak zorundadır. Ot biçme işleri genelde Temmuz ayında sıcaklar bastırınca başlanmış Uzun süren bir iş olduğundan dolayı, başka bu tür işler gibi ot biçme de imece şeklinde yapılmış. Köyün kızları ve gençleri için bu tür yardımlaşma bir imeceden daha çok bir eğlence, oyun rengini almış. A. İbrahimov'un bu hikâyesinde güneş doğmadan ve daha bülbüllerin ötmesi kesilmeden gençlerin tarlaya gidip çiğ düşen otları on iki kişi yan yana gelip biçmeye başlamaları, sabahın taze havasından ruhlarının ferahlaması ve ciğerlerinin genişlemiş gibi olması, sessizliği bozan tırpan seslerinin bütün alana yansması bunlar hepsi öylesine canlı bir şekilde tasvir edilmiş ki, kendini de bu gençlerle aynı ortamda ot biçiyor gibi hissetmeye başlıyorsun. Tırpan ile ot biçme sırasında kızların oğlanlardan daha becerikli çıkması da Tatar toplumunda kadınların erkeklerden daha aktif olmasının bir göstergesidir.

Öğle yemeği zamanı gelince Hafız ile Bibiesma tarlanın ortasındaki söğütlerin yanında birbirlerine sevgilerini bildirirler. Fakat Bibiesma'nın babası, Hafız kızı birkaç kez istemesine rağmen kızını ona vermek istemez. Burada bir babanın damat adayını kolay kolay beğenmemesi, hiçbir genci kendi kızına layık bulmaması gibi Türk topluluklarına özgü baba-kız ilişkisi de dile alınmıştır. Ayrıca, bu hikâyeden gördüğümüz gibi ebeveynler kızını verecekleri insanın maddî durumunu göz önünde bulundururken daha sonraları onun başka kardeşinin olup olmadığına, kaynana olacak birinin kötü huylu olup olmadığına da bakarlar. Çünkü aileler, kaynana ve kayınlar ile aynı evde yaşayacak kızlarını düşünerek onların ezilmesini asla istememektedirler. Meselâ, Hafız hem maddî durumu iyi hem tek çocuk olduğundan ve annesinin de köylüler tarafından "ağzı var dili yok", sessiz, sakın, elinden her iş gelen, oğluna hem analık hem babalık yapan biri olarak tanındığından dolayı her baba (inadı inat olan Şahi ağa hariç) ona kızını vermeye hazırdır.

Eserden gördüğümüz gibi kış aylarında büyüklerin olmadığı evde geçen oturmalarda bir birlerini görüp konuşan Hafız ve Bibiesma, artık üç yıldır gizli görüşüyorlar, kızın yiğide verdiği mendillerin sayısını da bir Allah bilir!.. Burada da büyüklerin olmadığı evde kızların bir araya gelerek sevdikleri yiğitleri kurayla çekip eğlenmeleri, kızlar ve erkeklerin karşılıklı atışmaları, kızla oğlanın gizli saklı görüşmeleri, bu görüşmeler sırasında kızın sevdiği gence işlemeli mendil hediye etmesi gibi Tatarlara has gelenekler söz konusudur. Ayrıca mendil, Tatar Türklerinde iki sevdalının beraber olacaklarına dair verdikleri sözün simgesi de olmuş ve bu hakta birçok Tatar halk türküsünde söylenmektedir.

Eserde geçen bu olaylardan sonra tekrar hasat zamanı gelir, bu sefer imeceyi oğlu İbrahim'in askere gitmesi nedeniyle Bibiesma'nın babası Şahi ağa yapar. Köyün ileri gelenlerinden ve hatırı sayılır birisi olduğundan, bir de dünyalar güzeli kızı Bibiesma'nın varlığından dolayı Şahi ağa daha lafını bitirmeden herkes hep beraber bir ağızdan imeceye geleceğini bildirir. Mevsimlerden yaz, aylardan Ramazan ayı olur. Bibiesmanın kendi elleriyle hazırladığı yemekler ile sahurlarını yapan gençler tan ağarır ağarmaz işe koyulurlar. Hepsî genç ve güçlü olan çocuklar tarlanın bir tarafından girip bir tarafından çıkarlar. Hepsî kan ter içinde kalır ve susuzluktan dilleri damaklarına yapışır. Hikâyenin bu kısmından biz yaz mevsiminde tutulan orucun ne kadar zor olduğunu görebiliriz. Hele Kazan Tatarları için! Bu Türk boyunun yaşadığı coğrafyada yazın güneş akşam saat dokuz-on civarında ancak batıp gece saat ikiye doğru artık çıkmaktadır. Bundan dolayı İslam dinini yaymaya gelen sahabeler de baya bir şikâyetle bulunmuşlardır. Çünkü akşam namazı ile sabah namazı arası o kadar kısadır ki yatsı namazı için zaman kalmıyormuş. Bu hakta Bulgar şehrine gelişini anlatan seyahatname'sinde İbne Fazlan da yazmıştır.² Fakat başka Türk boylarından daha erken dönemlerde ve ilk olarak İslam dinini kabul eden Tatar Türkleri dinine çok bağlı olan bir toplum olarak bilinir ve hikâyeden de gördüğümüz gibi XX. yüzyılın başında da bu durum daha değişmemiştir: gün ne kadar sıcak olursa olsun, kimse orucunu bozmaya kalkmıyor.

Gençlerin sıcak güneşten gölgeye kaçıp dinlendikleri zaman Hafız ile kızın babası Şahi bir bahse girerler: Hafız ot biçerken, ömründe hiçbir tırpana yol vermemiş yaman ihtiyar Kerim'i geçerse, Şahi ona kızını verecek. Aşkla kamçılanan Hafız, insanüstü bir çaba sergileyerek ihtiyar Kerim'i geçer ve Şahi ağa sözünde durarak ona kızını verir. Genç, güçlü, çalışkan, tuttuğunu koparan, sevgilisi için her türlü fedakârlığı yapan Hafız ve onun güzel, titiz, elinden her iş gelen hamarat sevgilisi Bibiesma, burada tam bir köylü Tatar yiğidi ve Tatar kızı misali olarak tasvir edilmişlerdir.

Bu hikâye başından sonuna Tatar destanları ve masallarını hatırlatır. Bir yiğit anası ile yalnız yaşar ve evleneceği kızı elde etmek için ciddi sınavdan geçer. Masallarda bu tür sınav genelde kızı dev'in esirliğinden kurtarma veya bulmaca çözme şeklinde gerçekleşiyor. A.İbrahimov'un hikâyesinde bu sınavın ot biçme şeklinde uygulanması ise bizi Tatar köyünün gerçek hayatı ile yüz yüze bırakıyor. Şahi ağa verdiği sözde durarak ("*Eytken süz, atqan uq*", "Denilen söz, atılmış oktur"), kızını Hafız'a veriyor.

Hikâyede kız istemeye gitmek için kullanılacak atın işe koşulmadan özel beslenmesi, düğünün hasat toplandıktan sonra sonbaharda bütün köylüler bir araya gelip yapılması, kız tarafından başlık parası istenmesi gibi Tatar Türklerine özgü detaylar da anlatılmıştır.

Ayrıca, hikâyede Tatar Türklerinin sosyal hayatı ile ilgili bilgiler de yer almıştır. Hafız annesine tek çocuk olunca, askere alınmıyor. Başka bir yerde de, köyde babaları sağ olan gençlerin kendilerine danışmadan on yedi yaşa gelince evlendirilmelerinden bahsediliyor.

Hikâyede bir kızın güzelliğini anlatmak için "*Şundi y sılı – ber qaşiq suğa sal da yot*" ("*Öylesine güzel, bir kaşık suya koy da yut*"), "*Alma kebek qızı bar*" ("*Elma gibi kızı var*") gibi deyimlerin kullanılması, Bibiesma'nın Tatar Türkülerinde asırlarca söylenile gelen "*elma gibi güzel, işte yorulmaz*" bir tip olarak anlatılması, ekin tarlalarında buğdayların "*Koşumlu at sürsen içine içinde koşum yayı ile beraber kaybolacak*" şekilde yüksek olup yetişmesi, Akidil nehri boyunda ot biçmekte olan gençlerin "*Akidil hey akar, suyu soğuk, Dalgaları vurur sallara...*" gibi Tatar türküsü söylemeleri bunlar hepsi de halk edebiyatına özgü detaylardır.³ Ayrıca, tabiat, insan, hizmet, güzellik gibi insanlık tarihinin başlangıcından beri en önemli sayılan unsurların bir arada izlenilmesi ve bunlardan doğan mutluluk da bu hikâyenin başarısı sayılabilir.

² R.Fähreddinev. Bolğar vâ Qazan Törekläre. Qazan: Tatarstan Kitap Nâşriyatı, 1993, s. 70.

³ A.H.Sadekova. Folklor v Estetike Galimcana İbragimova. Kazan: İYLİ im. G. İbragimova AN RT, 1995, s. 28.

A.İbrahimov 1909 yılında en güzel eserlerinden biri olan “Tatar Kadını Neler Görmez” adlı uzun hikâyesini yazar. Bu hikâye, Tatar Türklerinin düğün geleneğini, köydeki tabakalaşmayı ve köylülerin hayat tarzını açmakta eşi bulunmaz bir eserdir. Tatar kadınlarının zor hayatı, Tatar halk türkülerinde ve beyitlerde asırlarca anlatıla gelen bir konu olmuştur (“Zölhabire”, “Satılan Kız Beyiti”, “Bahtsız Gelin”, “Dertli Bibigayşe” vb.). İstemedikleri biri ile evlendirilen kızların güvey evindeki hayatı genelde zorluk, mutsuzluk ve sıkıntı içinde geçmiş ve bazen de feci bir şekilde sona ermiştir.

XX. yüzyıl başında Tatar yazarları millet kaderi konusunu kadınların kaderi konusu ile sıkı bir ilişkide izlediler ve bu konuyu işlemek için ilk sırada millî geleneklere başvurdular. A.İbrahimov da “Tatar Kadını Neler Görmez” adlı eserinde Tatar köyünün karmaşık hayatını, daha fazlası Tatarların dramatik kaderini Gülbanu adlı Tatar kadınının feci kaderi misalinde anlatmıştır. Gülbanu, kayınvalidesinin eziyetlerine, kocasından dayak yemeye ve bunun sonucu ikiz çocuklarının ölü doğmasına dayanamadan kendini suya atar.

Eser, durumu iyi olan Nuri adlı bir köylünün kızına bir hafta içinde iki görücünün gelmesi ile başlar. İlk gelen görücüyü ihtiyar Nuri olmadığı sebepleri bulup geri gönderir, ikincisine ise kızını verecek olur. Burada Tatar aile yapımında bir baba sözünün geçerli olması, onun genelde yalnız başına karar alması, sonra da eşini ve kızını alınan karar ile karşı karşıya bırakması gibi unsurlar da yer alır. Gülbanu’ya çeyiz hazırlığı başlar. Annesi daha önceden oturup hazırlanmış havluları, seccadeleri tek tek eline alıp düğün endişesine dalar. Fakat Gülbanu başka birini sevmektedir ve babası seçtiği damat adayını kenara atıp sevgilisi ile kaçmayı bile göze almıştır. Tatar Türklerinde bu olaya “yapışarak çıkmak” derler ve bu olay nadir olsa da Tatarların hayatında yer almış olup, aslında her zaman hem aile hem toplum tarafından kınanmıştır. Eserde Gülbanu yakında babası tarafından başka birisi ile evlendirileceği hakkında yiğide haber verir ve el işi alıp pencere önüne geçer, yiğidin pencereye gelip haber vermesini bekler. Bu da Tatarlar için özgü bir âdettir. Tatar kızları yiğitlerle akşamüstü, anne babası görmediği zaman pencereden konuşurlarmış. Ama hikâyede Gülbanu’nun sevgilisi ormandan ağaç taşırken kesilip yere düşmekte olan bir ağacın altında kalıp sakatlanır. Böylece Gülbanu zaman kaybından dolayı babasının ayarladığı gençle evlenmek zorunda kalır. İki taraf bir araya gelip başlık parası konuşur (yarısı verilir bile!) ve Cumartesi gününe düğün belirlenir. Avluya çoluk çocuk toplanıp eğlenmeye başlar. Kız evi dünürler gelmeden önce gönderilmesi gereken hediye yiyecekler yüklenen aş kızığını bekler. Düğün kış mevsiminde yapılmakta olduğundan atlı arabaların yerini atlı kızaklar alır. Damat ise düğün günü kız evine arkadaşları ile en sonunda, ayrı kızak ile gelir.

Tatar Türklerinde nikâh ve gerdek gecesi kız evinde yapılmaktadır. Gerdeğe girilecek odayı genelde kilerde hazırlarlarmış. Ama sadece ak kiler değil, düğüne gelen misafirler ağırılanacak ev de süslenir. A. İbrahimov’un eserinde de kızın annesi misafirler gelmeden önce erkeklerin oturacağı misafir odasını özenle süsler; gereksiz bulunan eşyaları çıkartır. Evin yarısını alan ocağa badana yapılır, yerler silinir, kapıdan başköşeye doğru beyaz keçe döşenir, onun üzerine el işi yolluklar serilir, duvar boyuna minderler konulur. Duvarlara kırmızı ve ak renklerde işlenen havlular ve çarşıdan yeni alınan iki şemal asılır. Şemailerin birinde Aya Sofya Camisi, ikincisinde de İstanbul köprüsü resimleri vardır. Hikâyede bu detayın yer alması özel manaya sahiptir, çünkü Tatar Türkleri İstanbul şehrini İslam dininin merkezi olarak algılamışlar ve İstanbul’a gidip gelmeyi hacca gitip gelmeye eşdeğer bulmuşlardır. XX. asrın başında Kazan’dan İstanbul’a gidip okuyan veya ticaret yapan Tatarlar da az olmamıştır. Ayrıca, şemailerle evi süsleme geleneği de başka Türk boylarında pek rastlanmayan, böylece Tatar Türklerine özgü bir gelenek sayılabilir. Evi süsleme safhasında Gülbanu’nun babasının durumunun iyi olduğuna işaret eden daha bir detay vardır: annesi misafir odasını süslerken başköşeye duvara Gülbanu’ya çeyiz olarak alınan büyük ayna ile büyük bir saati de asar. Bu tür eşyalara XX. yüzyıl başında tabi ki her köylü sahip olamamıştır. Gülbanu’nun babası çar zamanı Başkurdistan’da küçük bir ilçe için töre (*kantun*)

olarak seçilmiş biridir. Bu durum onu köylülerden farklı yapar, bir ağa durumuna getirir ve maddî durumları da buna göre başkalardan daha iyidir.

Kadınların oturduğu oda da aynen süslenir. Burada, Türk boylarına özgü olarak evi, erkeklerin oturduğu ve kadınların bulunduğu kısımlara bölme olayını da görebiliriz. Misafirlerle beraber eve kışın soğuk havası dolar ve üşümüş misafirlere hemen çay sofrası hazırlanır. Çay sofrasına Tatar Türklerine özgü olan yemekler konulmaktadır. Tatar Türkleri Türkiye Türklerinden farklı olarak çay sofrasına günümüzde de hamur işi yemekler, tereyağı, bal koyarlar. Bunları hikâyede de görebiliriz; çay sofrasına çayla birlikte *qoymaq* (krep), *pärämäçlär* (çiğ böreği hatırlatan bir çeşit etli hamur yiyeceği) verilir.

Tatarlarda düğün her zaman imam nikâhı ile başlamıştır. Nikâha gelen imama yer başköşede ayrılmaktadır. İmamın geldiği duyulur duyulmaz evin sahibi onu karşı almak için avluya çıkar, gençler ise imam daha eve girmeden ayağa kalkarlar. Burada bir din adamına ve büyüklere olan saygı gösterilmektedir. Nikâh sırasında kız farklı odada bulunur ve onun bu nikâha razı olup olmadığını öğrenmek için yanına iki şahit gönderilir. Fakat bu hikâyede kız kendi isteği ile evlenmediğinden dolayı babası olay çıkmaktan korkarak, şahitleri kızını yanına göndermiş gibi gösterip bu şahitler kızın rızalığını sormadan geri döner ve kızın da rıza olduğunu söylerler. Hikâyede bu şahitlerin ağanın hizmetinde bulunan köylü birileri olduğundan yazmayı okumayı bilmediğini de görmekteyiz. Onlar imamın nikâh defterine imza atma yerine biri çatal şeklindeki damga çizer, ikincisi de kürek şeklinde bir damga koyar. Geçen asrın kırıklı yıllarına kadar köylüler arasında cahillik oranı çok yüksek olmuştur ve imza atılması gereken yere genelde köy hayatı ile ilgili bu tip damgalar atılırdı.

Nikâh okunduktan sonra imama sadaka verilir. A.İbrahimov burada o dönemde Tatar hayatında sık rastlanan sadaka ile geçinen din adamlarından dalga geçmektedir. Müezzin, bu düğünde eline geçen ve kendine daha haftanın başka günlerinde de sıra ile olacak nikâhlarda, düğünlerde, cenazede verileceği sadakalara neler alacağını düşünür. Ayrıca, bu eserden de gördüğümüz gibi kızını ve oğlu evlenmekte olan babalar, sadakanın miktarını din adamlarına derecelerine göre vermektedirler.

Tatar geleneğine göre düğün sırasında aş kızağı ile gönderilen yiyecekler özenle sofraya çıkarılıp misafirlere tek tek gösterilmektedir. Hikâyede yazar hiç üşenmeden bu yiyecekleri sırasıyla tasvir etmiştir: iki semiz kaz ile hindi, üzerine pastil ve kuru yemişler serperek pişirilen dört büyük lavaş, küçük bir dağ şeklinde yapılan ve kenarları şeker ile süslü iki ballı *bawırsaq* (bu tatlıya ikinci türlü *çäk çäk* de derler ve o, hamur parçalarının kızgın yağda kızartılıp üzerine bal dökülmesi ile ilde edilen bir Tatar tatlısıdır), bunların yanında bir batman ak petekli bal, bir put tereyağı, kaliteli çay... (Burada ister istemez Tatarların yemek kültürünü tanıtan ikinci bir eser aklımıza gelmekte, Ayaz İshaki'nin "Damat" adlı hikâyesi). Misafirlere yemek vermeden önce yere kırmızı sofra örtüsü serilir, üzerine tabak kaşık, tuz, biber, ekmek, yoğurt konulur. Her şeyden önce et suyunda hazırlanmış tel şehriyeli çorba, onun arkasından da semiz *bildämälär* (kasaplık hayvanların belkemiklerinin iki tarafından çıkarılan haşlanmış et) çıkarılır. Ondan sonra semiz kaz ile semiz ördek, sonra da *bäleş* (içine et ve patates konulan hamur yiyeceği) ve en sonunda şerbet verilir.

Yemek yenildikten sonra yengeleri gelini gerdeğe hazırlamaya başlarlar. Biri kızını, ikincisi kızın damat ile kalacağı ak kileri süsler. Eserde düğün öncesi, Tatar geleneğine uygun olarak gerdeğe girilecek odayı kızın yengesi hazırlar. Bu odayı süslemek için kızın çeyizinden renge renk ipek iplerle işlenmiş en güzel havlular, seccadeler, perdeler, nevresim ve yatak örtüsü çıkarılır. Ayrıca eserde Tatar kızlarının çeyiz sandığından da bahsedilmiş: ak pirinç kenarlı büyük ağaç sandık. Bu tip sandıklar günümüzde de çeyiz sandığı olarak kullanılmaktadır, onları Kazan'dan uzak olmayan Baltaç ilçesi ustaları yapar. Gülbanu'nun gerdeğe gireceği yatak özenle süslenir, yastıklar kabartılıp konulur, üzerine cibinlik kurulur. Odaya mutlaka bir masa ile iki sandalye de getirilir ki güvey ile kız bu odada birkaç gün yalnız kalıp yemeği de burada yiyecekler, çayı da burada içeceklerdir.

Kızı bütün Türk boylarına özgü olarak al giysilere bürürler, gözlerine sürme, dudaklarına ruj sürerler, beliklerin uçlarına gümüş paralar takarlar. Üç sefer tüfekten atan sesler duyulur duyulmaz güvey, *kiyâw yegetläre* (sağcılar) olarak kimlik kazanan arkadaşları ile kızın bulunduğu ak kilere yönelir. Çocuklar damadı eşikte karşılar ve kapı mandalı tutarlar: “Cizni, işek bawı ber aqça, bezneñ apay meñ aqça!..” (“Enişte, kapı mandalı bir akçe, bizim abla bin akçe...”). Güvey önce onlara az miktarda gümüş para verip kurtulmak ister, fakat çocuklar pazarlık yapmaya devam edince o, bahşışı arttırmak zorunda kalır. Ancak üçüncü kez bahşiş verdiğiğinde onu artık rahat bırakırlar.

Nihayet sevgilisine ulaşan güvey kızın yengeleri ile görüşür ve dua okur. Güveyin yanında gelen arkadaşları odayı terk ettikten sonra, odada güvey, kız ve kızın yengeleri kalır. Tatarlarda görücü usulü ile evlenen güvey ile kızın ak kilerde bir birlerini ilk görüşleri olurmuş. Hikâyede de kız ilk defa gören güvey onun güzelliğine hayran kalır, bütün şüpheleri ile birlikte ağaları ve yengelerinin kız yanına girince neler yapılması gerektiğini söylediklerini de unuttur. Zakir, gelin ile görüştüktan sonra hemen iki rekât namaz kılmalıydı, bel bağını uçlarını gizleyip bağlamalıydı. Kız kuşağın ucunu bulamayınca da “Bunu da beceremedin ya!” diye hafifçe kızın yanaklarına vurmalıydı. Ayakkabı içinden ayağına sardığı bezi de sıkıca bağlamalıydı ki kız güvey ayakkabısını zor çıkarsın ve damat gene onu azarlasın...

Güvey kız ile görüştüğü an yengeleri çay sofrası hazırlar. Sofraya semaver getirilir, hamur içi etli börekler, krep, kaymak, tereyağı, bal konulur. Fakat bunlar kızın da damadın da boğazından geçmez, birinin heyecandan, birinin de korkudan... Çay içildikten sonra damat yengelere bahşiş olarak çay tabaklarına gümüş para dizer. Yengeler de bundan sonra odayı terk eder.

Bu hikâyede Tatarlarda güveyin nikâhtan sonra kız yanına ilk gelişinde hediyeler getirme geleneğine rastlamaktayız. Gerdek gecesı Gülbanu ile Zakir bir birlerine alışınca, Zakir’in Gülbanu’nun kız arkadaşlarına ve sabahdan kapıya gelecek çoluk çocuğa dağıtmak için getirdiği hediyeleri bakarlar. Bunlar ustura, sabun, parfüm, pudra, ruj, çikolata ve bozuk paralar olur. Gülbanu ile Zakir onları, dağıtılacak insanların yaşına ve derecesine göre ayarlar.

Hikâyenin bu bölümünde Tatar Türklerine özgü olan gerdek gecesı sonrası hazırlanan *kiyâw munçası* (güvey hamamı) geleneğinden de söz edilmektedir: Gülbanu ile Zakir, sabah erkenden onlar için özel hazırlanmış hamama giderler. Güvey hamamda sabun, havlu ve nevresim üzerlerine hazırlayanlara bahşiş olarak gümüş paralar koyar. Kız ile güveyin hamamdan dönmelerini bekleyen yengeleri de odayı temizleyip çay sofrası hazırlarlar.

Gülbanu, gerdek sonrası kızı bakmak için gelen görünmesiyle bir birlerine değerli hediyeler sunarlar. Bu, onların bir birlerini beğendiğine ve gelecekte iyi arkadaş olacaklarına işaret eder.

Hikâyede, düğün geleneği sırasında düşmanlık bildiren tarafın uyguladığı ve gene Tatar Türklerine özgü olan daha bir gelenek yer almıştır: atın kuyruğunu kesme geleneği. Bu hareket, kızın bakire olmadığını bildirmek için yapılmış. Eski Oğuzlar, Kazaklar ve Kırgızlarda atın kuyruğu yas alameti olarak kesilirken, Tatar Türklerinde bu hareket horlama, rezalet simgesi olarak ortaya çıkmaktadır. Gülbanu’nun eski sevgilisi Lütfi, onun başka biri ile evlenmesine dayanmadan güvey’in oturup geldiği atın kuyruğunu hırpalar. Gülbanu ile Lütfi arasında hiç bir şey olmasa da onuru kırılan yiğit, kız kazanan güveyi alçak düşürme amacıyla bu harekete başvurur. Fakat dedikodulara yol açıp sevdiği kızın hayatını da karartmış olur.

Tatar Türklerinde “Düğün öfkesiz olmaz” gibi atasözü vardır. Hikâyede de bunu kanıtlayacak yerler az değildir. Meselâ, burada damat tarafı, ayrıca sivri dilli kayınvalide kızın çeyizini horlar.

Hikâyede kızını evlendiren annenin gönül durumu da açık bir şekilde gösterilmiştir. Anne, kızının koca evinde, kaynana ile geçecek hayatını düşünerek sık sık ağlar, onun içine sıkıntı girir. Gülbanu’nun annesi, kayınvalide olacak kadının çok huysuz biri olduğundan

“Kıymetli kızım bu ejderha elinde nasıl gün güder?” diye günlerce içini çekerek ağlar fakat eşini, kızlarını bu aileye gelin verme düşüncesinden bir türlü vazgeçtiremez.

Eserde de gördüğümüz gibi, güvey kız tarafında birkaç gün misafir olduktan sonra geri kendi evine götürülür. Bu da Tatar Türklerine has bir gelenektir. Güvey ilk gelişinde kız evinde iki günden sekiz güne kadar kalabilirdi. Ondan sonra güveyi geri götürürlerdi. Sonra güvey haftada bir kere, genelde Perşembe günü akşam gelip sabah dönerdi. Bu zamana *Kiyäwläp Yörü* veya *Bikäçläw* demişler. Bu geleneğin süresi, her iki tarafın maddî durumuna bağlı olurmuş. Genelde kızı damat evine iki-üç hafta sonra (damadın ikinci veya üçüncü ziyaretinden sonra) götürürlermiş. Fakat kız zengin, varlıklı aileden olduğunda bu gibi damat ziyaretleri ilk çocukları doğuncaya kadar da sürebilirmiş (Tatar Türklerinin *Kiyäwläp Yörü* geleneği, alaycı bir üslupla Ayaz İshaki'nin *Damat* adlı eserinde anlatılmıştır). Fakat gelini işçi olarak bekleyen bir aile, onu bir an önce kendi evlerine getirme çaresine bakarmış. G. İbrahimov'un bu eserinde de Zakir'in birkaç ziyaretinden sonra güvey evi Gülbanu'yu gelin olarak eve getirmeye hazırlanır. Bu eserde sadece bir aileye değil, köyde aynı zaman birkaç eve gelin getirilir. Bu da Tatar köylerinde sık rastlanan bir adettir.

Bir inanca göre kızı almaya giden at arabasında güvey ile beraber mutlaka bir erkek çocuk da bulunmalıdır. Zakir de yanına 12 yaşında olan yeğeni Minligalim'i alır. Kız almaya gidecek olan at arabası özenle süslenir, iç tarafına döşekler döşer, arka tarafına da minderler yaslarlar. Çiftçilikle uğraşan Tatar Türkleri kızı kayın evine genelde yaz başında Sabantuy bayramında ya da ot biçme işleri başlar başlamaz, tarla işleri çoğalınca götürürlermiş. Bu, günümüzde de aynen uygulanmaya devam etmektedir. Hikâyede de Gülbanu'nun gelin olup gittiği zaman tarlada buğday, yulaf gibi tahılların boy almasından, yer ve kayın çileğinin, ahududunun, kirazın kızardığından bahsedilmektedir: “Kızı gelin olarak kayın evine getirme işleri sona erince çayırlarda sırayla safa dizilmiş tırpanların sesi duyulur, birkaç gün geçince, beyaz kolluklar giyen becerikli kızlar, genç gelinler türküler yakarak ak tırpanları ile biçilen otu toplarlar. Sonra da çavdar orağı, o biter bitmez buğday orağı başlar. İşte, ne kadar iş bekliyor onları ileride!”⁴

Gelini güvey evine getirme geleneği bu eserde de ayrı bir bayram havası alır: “Bu nedenle köyün kızları kadınları yeni elbise diktirdi, yeni şal aldırıldı, buna gücü yetmeyenler ise sadece bu tür bayramlarda giyilen elbise ve şallarını sandıktan çıkardılar, ayaklarına beyaz kendir çorap, üzerinden de deri çizmeler giydiler. Deri çizme yoksa ıhlamur kabuğundan elde edilen ipten örülmüş ayakkabılarının daha düzgün, daha küçük olanını veya yenisini seçtiler. Yüzlerine pudra, yanaklarının tam orta bir yerine ise allık, gözlerine de sürme sürdüler. *Çulpi*⁵, küpe, bilezik ve yüzük ile süslendiler. Sadece kadınlar değil, bu gün için erkekler de kimi çizme, kimi ıhlamurdan ayakkabı giydi, başına da borkü olan bork, olmayanı da *kelepüş*⁶ giydi. Sadece bayrama giydikleri *bişmet*'i⁷ veya *kamzol*'u⁸ temizlediler, sevgilisi hediye ettiği kırmızı beyaz yeşil mendili oyalı kenarı ile cepten gözükecek şekilde sarkıttılar. Aralarından kimi, istediğim kızı görüp belki de söz katarım, belki de gizli görüşüp kırmızı yanağından ve alev gibi dudağından öperim, belki de söz kesişiriz diye heyecanlandı, hayal etti.”⁹ Bu satırlardan biz dış görünüşlerine çok düşkün olan köylü Tatar kızlarının ve erkeklerin sadece giyim-kuşağını, süs eşyalarını, makyaj ürünlerini değil, hatta hayallerini de güzel bir şekilde öğrenebiliyoruz.

⁴ G. İbrahimov. Saylanma Äsärler: 3 Tomda. Qazan: Tatarstan Kitap Näşriyatı, 1956, 3. Tom, s. 522.

⁵ Beliklerin ucuna takılan gümüş paralar.

⁶ Tatar erkeklerinin taktığı bir çeşit şapka.

⁷ Pamuk dolgulu kısa palto.

⁸ Uzun veya kısa kollu yelek.

⁹ G. İbrahimov. ...a.g.e., s. 523.

Tatar Türklerinde kızı güvey evine uğurlarken onun ile beraber kızın anası babası belirleyen ve *arçi* adı verilen ailenin yakın arkadaşları da gitmelidir. Gülbanu'yu almak için Zakir de çeyiz arabası yanına bir de üç *arçi* arabası hazırlar.

Geleneğe göre kızı gelin giden köye götürmeden önce doğup büyüdüğü ve kız çağı geçtiği alanlardan, dağ-tepelerden, ormanlardan, çeşme boylarından dolandırır ve kız da kendini tutamadan hüngür hüngür ağlamış. Gülbanu'yu da baba evinden giderken ağlatarak doğup büyüdüğü çayırardan dolaştırırlar. Kadim insanlar, baba evinden ağlayarak ayrılan kızın gelecek hayatının güzel geçeceğine inanmışlar. Gelin olacak kızlar, ağlayarak, onları güvey evinde bekleyen kötü ruhların şefkatini ararlarmış. Ama ağlamak için tabi ki kızın kendi nedenleri de olurmuş; o artık kaygısız kız hayatı, baba evi, annesi ve kardeşleri ile vedalaşır ve artık ne kadar bol bir hayata gitse de baba evindeki rahatlığı bulamayacağını anlarmış. Tatar Türklerinde de, başka Türk boylarında olduğu gibi talihsiz gelin hakkında birçok atasözü, deyim, beyit ve türkü vardır.

Kızı güvey evine götürecek olan arabacının beline gelin hediyesi işlemeli havlu bağladığını da görüyoruz. Tatar Türklerinde bir bayram dahi işlemeli kızıl başlı havludan başka geçmemiştir. Sabantuy'da kazanan bahadırlara da en değerli hediye o sene gelin olan kızın kendi eli ile işlediği havlu olurmuş.

Gülbanu'yu güvey evinde süzme yoğurt ile karşı alırlar. Yoğurt aklığın, paklığın simgesi olmuş ve onu yeni evlenen çiftlere "Hayatınız mutluluk içinde geçsin!" dileğiyle sunmuşlardır. Bu hikâyede Gülbanu'ya yoğurt sunanlar biraz sonra bu yoğurdu alıp başka eve gelin gelen kızları karşı almaya koşarlar.

Kız güvey evine girer girmez onun sandığını da getirirler ve çeyizi ile kayın evini süslemeye başlarlar. Her yöreye ortak olan bu geleneğe Tatarlar *Öy Kiyenderü, Sandıq Açu* (güvey evini süsleme, çeyiz sandığını açma) derler. Gelin evi genelde yengesinin yardımıyla süsler. Perdeler, duvar süsleri (seccadeler, havlular, el işi peçeteler) kızın çeyizinden yenileri ile değiştirilir ve yeniden süslenen evi görmeye komşular da gelir. Gülbanu her şeyden önce sandığından işlemeli önlüğünü çıkarıp giyer ve hemen günlük ev işlerine dalar. Yeni evinde ilk yaptığı iş de kovaları ve çingiraklı teraziyi alıp çeşmeye suya gitmek olur. Bu, İdil nehri boyunda ve Ural dağı eteğinde yaşayan halklar için ortak gelenektir ve ona *Kilengä Su Yulın Kürsätü (Su Yulın Açtru)*, yani "Geline suyolunu gösterme" geleneği derler. Tabi ki, gelin başka köyden gelmişse. Geline suyolunu köyün genç kızları gösterirler. Sonra da Gülbanu hemen hamur yoğurup tel şehriye kesmeye başlar. Yeni gelen gelinin her adımı sınınar: çingiraklı teraziyi omzundan nasıl indirdi, kovaları yere nasıl koydu, semavere suyu nasıl doldurdu, tel şehriye keserken elleri hızlı hareket ediyor mu vb. Gülbanu'yu çok beğenmiş görünmesi hemen ağabeyine gidip gelinin çok becerikli olduğu müjdesini de verir.

Bu günden sonra Gülbanu, evin gelini olarak yaşamaya başlar, yazın tarla işlerine katılır, bu arada geleneği yerine getirip eşi ile anne babasına gidip birkaç gün misafir kalmayı da unutmazlar. Geleneğe göre güvey evine de kızın annesi ve babası özel olarak davet edilir. Bundan sonra artık her iki taraf birbirlerine davetsiz de gelebilirmiş. Fakat Gülbanu'nun kayınvalidesi çok huysuz bir kadın olduğundan dünürlerini misafir almaz. Gülbanu'nun annesi kızlarının kendilerini misafire çağırmadıklarına şaşırda da, kaz imeceleri geçtikten sonra mutlaka kızı ile damadını kendi evinde ağırlamak istediğini bildirir.

Hikâyede sadece düğün gelenekleri değil, birkaç sözle olsa da insan ölünce onun üçüncü, yedinci günlerini belirlemek, evin büyüğü ölünce çocukları arasında mal paylaşımı gibi cenaze ile ilgili merasimler de yer almıştır. Mal paylaşımı bu hikâyede ayrıca bütün keskinliği ile tasvir edilmiştir. Gülbanu'nun kayınbabası ihtiyar Nuri ölünce, miras davasından dolayı kızları ve oğulları bir birlerine girerler. Bu sorunu kendi aralarında çözemeyince de hoca çağırıp, miras davasını Kuran'ı Kerim'e göre çözmesini isterler. Hayvan paylaşımı sırasında erkeklere atın, kadınlara ise ineğin ne kadar kıymetli bir mal olduğu ortaya çıkar. "Sen ne demek istiyorsun, Zakir atsız mı kalsın? Beni minicik bir araba ile

ortalıkta gezip duran bir fakir mi sandın? Söyle, beni atsız bırakıp dilenci mi yapmak istiyorsun?”. “İki ineğin yurttan gitmeleri hem Sabire için, hem onun iki kızı için hiç bir şeyle kıyaslanamaz büyük bir hasret, büyük bir yetimlik oldu, üçünün de gözü yaşlandı...”¹⁰

Hikâyede Tatar halkının mevsimlerle ilgili gelenekleri de anlatılmıştır. Meselâ, büyüklerin olmadığı sırada oturmaya (*awlaqıy'ya*) gidip orada kızlar ile gençlerin bir birleri ile görüşmesi, bir birlerini beğenmeleri, kızların yaz mevsiminde nehir kenarında çimen üstünde kendir ağartması, orak, ot biçme işlerinin imece şeklinde yapılması, Sabantuy bayramı, gençlerin yazın faydalı otlar ve çilek toplamak için bir araya gelip hem çalışmaları hem eğlenmeleri (*ciyinlar*), kaz yolma imecesi vb. Gülbanu güvey evine yaz mevsiminde gelmektedir çünkü bir gelin olarak işlerin çok olduğu zaman aranmaktadır. Onun eşi, kayınları ve eltileri ile ot biçmeye gitmesini A. İbrahimov tam “Köy Çocukları” eserinde gibi çok güzel bir şekilde anlatmıştır. Burada da biz köylü insanların bir araya gelip çalışmadan mutlu olmalarını görebiliriz.

Bu eserde Tatar halkının sosyal hayatı ile ilgili önemli bilgiler de vardır: köyün ağasının evinde hizmetçilerin çalışması, para karşılığı zengin birinin orak işini yapmak, Rus çarının ordusunda asker hizmetinde bulunmak, Tatarların iş arayarak Ural dağlarına, Orenburg'a yönelmesi, büyük oğlanın babadan fatiha alıp baba evinden kendi evine çıkması (*Başqa Çığu*) ve bunun için arazi istemek (*imana* derler ve o, sadece oğlan çocukların hakkı olmuştur), kızı 16 yaşında evlendirmek, çocuk olmadığı durumda kadın üzerine kuma getirmek vb. “Tatar Kadını Neler Görmez” adlı bu eserde çayı semaverden içme, çayı içip bitirdikten sonra fincanı kapatma, yemek sonrası dua etme, tavuk kesip kazan asma, temel gıda olarak orak işi sırasında tarlaya ekmek ile yoğurt alma, uzun yolculuğa çıkarken yiyecek bir şeyler götürme (at etinden yapılan sucuk (*kolbasa*), yağlı ekmek), aptesti ibrik ile alma, evde kadınların kaldığı odanın ayrı olması, kadınların erkeklerle konuşurken yanaklarını ve ağızlarını yazma kenarı ile örtme alışkanlığı, kadınların dedikodu yapmaları, uzaktan dönenlerin hediyeler getirmesi, çocuk olmadığı zaman kısırlıktan derman arayarak bilgin bir kadına gidip karnı sıvazlatma, kışın zemheri soğukları, evin önündeki karı ağaç kürek ile küreme, kışın soğukunda doğan buzağları üşümesinler diye ahırdan eve alma, Tatarların Ruslardan rakı içmeye alışmaları (bir şişe rakı almak için sekiz pud¹¹ çavdar satmak zorunda kalırlar), lâkap takma, birine adayıp beyit çıkarma gibi Tatar Türklerinin günlük hayatı ile ilgili kültürel değerlere de önemli yer verilmiştir.

Hikâyenin isminden de anlaşıldığı gibi, bu hikâyede ayrıca gelin hizmeti, gelin-kaynana ilişkileri özenle işlenmiştir. Meselâ, eserde Tatar gelininin tek bir günü ele alınıp bu şekilde tasvir edilmiştir: “Evin bütün işleri, inekleri sağmak, koyun keçilere bakmak, kışın buzağlarla uğraşmak, kuzuları emzirmek, eve odun getirmek, çeşmeden su getirmek, her gün yemek hazırlamak, ekmek pişirmek, su koyup semaver kaynatmak, çay demlemek, ocağı yakmak, yerleri silmek, çamaşırları yıkamak, bunlar hepsi gelinin güvey evinde yapacağı işler olmuştur. Bir de bunun üstüne yazın sığırları sabahın köründe sürüye çıkarmak ve akşamüstü karşı almak, tarladaki orak işleri, kışa hazırlık olarak ormana gidip çilek toplamak, çoluk çocuğa bakmak. Ayrıca, eğer üstüne gelen kuma varsa, onun eziyetlerini çekmek, kaynanaya yaramak için insanüstü çaba göstermek...”¹²

Gelin kaynana ilişkisi de eserde bütün dramatizemi ile anlatılmıştır. Tatar köylerinde çok nadir olsa da kaynanaya dayanamayan gelinler eşleri ile ayrı eve çıkabilirlermiş. Fakat evin küçük oğluna gelin gelen Gülbanu, çaresiz şekilde kaynana çilesini çekmek zorunda kalmıştır. Çünkü Tatar Türklerinde gelenek olarak baba evinde küçük oğlan kalır ve anası ile babasına da o bakar. Bazen de, bu eserde de gördüğümüz gibi kaynana çilesine kocadan dayak yeme olayları da eklenirmiş. Kaynana eziyeti çeken gelinler bir birleri ile genelde

¹⁰ G. İbrahimov. ...a.g.e., s. 567.

¹¹ Yaklaşık 16 kiloluk Rus ağırlık ölçüsü.

¹² G. İbrahimov. ...a.g.e., s.

suyolunda, çeşme yanında dertleşirlermiş. Çeşme yolunun Tatar halkının hayatında çok önemli bir yeri vardır: çeşme yolunda gizli görüşerek kim bilir kaç âşık anlaşmış ve kaynana çilesi çeken gelin dertleşmiştir!

Bu eserde hangi kadının kaderini alma, hepsi ayrı bir trajedidir. Hikâyede Tatar kızlarının feci kaderine daha bir örnek Gülbanu'nun görünüşü Hayırnisa kaderidir. O, hayat dolu güzel bir kız olup yetişir ve köyde çok becerikli, hamarat, ağzı söz yapan biri olup tanınır. Bütün imecelerde önder olan ve bütün oyunlara ilk başlayan Hayırnisa'nın hayatı ablasının evlenmesi ile kararır. Burada, Tatar Türklerinde sık görülen enişte ile baldız arasındaki ilişkiden bahsedilmektedir: Hayırnisa öz eniştesinden hamile kalır, sonra da bu olayı ablasına başka biri ile olduğunu anlatarak çözer ve ablası onu bir Çuvaş kadına götürüp çocuğunu aldırma yardımı olur. Bu olayı babası ile annesinden gizlemeyi başarsa da o günden itibaren Hayırnisa'nın kaygısız, neşeli günleri biter ve o, hayata bambaşka birisi olarak yeniden doğar.

Gülbanu'nun kendinden büyük kız arkadaşı Maftuha da bu eserde acı kadere sahip bir kadın olarak gösterilmiştir: eşi, çocukları olmuyor diye onun üzerine kuma getirir. Gülbanu'nun kayın babası Şibay'ın ilk karısı da ağır işleri yaparak ve üzerine kuma gelen Sabira'nın eziyetlerine dayanamadan vefat eder. Köylüler onun ölümünü kuması Sabira'dan görürler, onun zehir verip öldürdüğünü söylerler. Buna benzer kaderler Tatar halk beyitleri ve türkülerinde tek tek işlenmişlerdir.

Gülbanu, kayınbabası hayattayken gelin olup geldiği evde iyi yaşar. Fakat kayınbabası vefat edince kaynanası tarafından dışlanmaya başlar. Kayınvalidesinin kışkırtmaları sonucu olarak kocasından her gün dayak yiyen Gülbanu bir iki sefer baba evine dönmeyi dener, fakat babası ona, şeriat kanununa göre kocası talak etmeden ayrılamayacağını söyler. Gelin giden kız başbaşlık yaparak kocasından kendisi ayrılmaya kalkarsa da bütün çeyizi, koca evine götürdüğü malı orada kalır, babası da başlık parasını geri vermek zorunda olurmuş. Bundan dolayı babası Gülbanu'nun çok kötü şartlarda yaşadığını bilse de, malına acıyıp onu kendi evine geri getirmek istemez. Gülbanu da kaynanaya ve eşine artık dayanacak gücü kalmayınca kendisini suya atar. Genç ve hayat dolu Tatar kadının ömrü ne yazık ki bu şekilde sona erer.

Köyün hocası Gülbanu'yu mezarlığa defnetmek için babasından fidye ister çünkü eskiden intihar edenleri mezarlığa defnetmek yasak olmuştur. Bütün bu olaylardan sonra Gülbanu'nun babası birinin bedduasına yakalandığını düşünür ve hemen, babasından fatiha isteyip Gülbanu'nun düğün günü Ural dağları tarafından evine dönen oğlu Şeyhi'yi fatiha ve imana vermeden evinden kovduğunu hatırlar. Büyük oğlunun bedduası sonucunda kızını yitiren baba, dünürüne “Oğluma da, gelinime de söyle, geri köye dönsünler, fatihamı da, arsayı da vermeye hazırım” diye haber verir. Burada halk arasında bugün de yaşamakta olan incittiğin insanın ahi tutar gibi bir inancı görmekteyiz.

Eserde halk inançları ile ilgili başka bir yer daha var: Gülbanu'ya görücüler gelecek gün göz açmazlık fırtına kopar, bu gece yeni doğan kuzu eve almaya unuttuklarından dolayı ahırda üşüp ölür. Bunlar bize sanki Gülbanu'nun gelecek hayatının fırtınalı, sıkıntılı, mutsuz bir şekilde geçmesine ve bütün yalvarışlarına rağmen babasının geri evine almadığından feci bir şekilde aynen kuzu yavrusu gibi öleceğine işaret ediyorlar. Gülbanu bütün bu başına gelen sıkıntıların ve evlendikleri günler onu çok seven eşinin birden bire soğuk davranmaya başlamasının sebebini biri tarafından yapılan kara sihirde arar ve eşinin sevgisini yeniden kazanmak için gece olunca köy kenarında yaşayan bir büyücü kadına gider. Büyücü kadın onu girer girmez “Kim o mutsuz biri gece yarısında gelen, türkümün tam efkârlı, kaygılı yerinde girdin evime...” diye karşı alır. Bu büyücünün Çuvaş kadını olması da ayrıca dikkati çekmektedir. Çuvaşlar, XVIII-XIX. yüzyıllara kadar ormanlı yörede kaldıklarından dolayı şamanizm dinine de daha sadık kalmış bir Türk boyu olarak bilinirler. Onların büyüden ve kara sihirden çok iyi anladığına Tatarlar bugün de içten inanmaktadırlar.

Hikâyeden Tatar Türklerinin giyime ve süse çok düşkün olmaları da anlaşılmaktadır. Yazar bir halkın milli giyim-kuşamını bu kadar güzel anlatırmış: soğuk kış mevsiminde giyilen *bişmet*, kürk, sırtı üşütmemek ve rüzgardan korumak için beli kuşak ile bağlama, uzun kollu yeleşin dışına saat zincirini gösterip takma, ayaklara kışın *pima* adı verilen kısa keçe çizmeler, yazın da ıhlamurdan elde edilen ipten örülmüş *çabatalar*, zengin ise deri çizmeler, başa da *kelepüş* giyme alışkanlığı. Kadınlar ayrıca süslü püslü giyinirler. Genç kızların ayaklarına beyaz kendir çorap, beyaz *çabata*, kırmızı Fransız usulü entari giyip, yazma veya allı çiçekli şal (kışın da keçi pamuğundan örülen beyaz pamuk şal) örtünüp yüzlerine pudra yakarak, gözlerine sürme, dudaklarına ruj sürerek gezmeleri, beliklerinin ucuna gümüş paralar takmaları, ellerine gümüş bilezik giymeleri... Nuri'nin ilk karısından kalan çocuğu Şeyhül'ün karısı daha kızken bir derebeyine para karşılığı orak işi yaparak, aldığı paraya kendine güzel kıyafetler, sürme rujlar satın alır, annesine çiçekli güzel şal, babasına da *kelepüş* hediye eder. Kalan paralarına gümüş bilezik yaptırtmak ister, fakat parası yetmez.

Nuri'nin ilk karısından doğan oğlunun kaderi misalinde yazar baba çocuk arası karmaşık ilişkileri de anlatmıştır. Şeyhül, babası ile kavga edince evini terk edip Başkurt bozkırlarına gidip kendi gününü kendisi görmek zorunda kalmış biridir. O, karısı ile beraber çok çalışıp Başkurtların arasında irtibat ve saygı kazanmıştır. Fakat doğup büyüdüğü köyleri onun da karısının da aklından bir türlü silinmemiş, vatan hasreti hep burunlarında tütmüştür. Tatar Türkleri dünyanın dört bir kıtasına serpilip yaşamak zorunda kalan bir millet olmasına rağmen, nerede olurlarsa olsun hep vatan özlemini yaşamışlar ve yaşamaktadırlar. Bu konuyu elde eden birçok halk türküsü, münacatlar ve atasözleri vardır. Birkaç atasözü bu hikâyede de yer almaktadır: “Tuyğan cirden tuğan cir artıq” (“Doyduğun yerden doğduğun yer daha iyidir”), “Çit cirde soltan bulğançı üz ilende oltan bul” (“Yaban yerlerde sultan olmaksızın vatanında ayakkabı altı ol”). Şeyhül ile onun karısı Merhabe'nin yabancı yerlerde yaşamalarını anlatırken, yazar onların Başkurtlar ile kaynaşması ve Başkurt geleneklerini de benimsemelerinden bahseder: kımız meclislerine katılmaları, “Aşkazar”, “Sakmar”, “Şewrekey” gibi Başkurt türküleri yakmaları, gelen misafiri et, kımız ve bal ile ağırlamaları, karısının tam bir Başkurt kadını gibi göğsü akçelerle süslü yelek diktirmesi ve yazmayı da Başkurt gelinleri gibi örtmesi vb. Tatarlar ve Başkurtlar asırlarca yan yana yaşayan ve birçok kültürel değerleri ortak olan iki kardeş halktır. Ayrıca, Alimcan İbrahimov kendisi de Başkurdistan sınırları içinde bulunan bir Tatar köyünde büyümüştür, bu yüzden de Başkurt adı ve bu milletin gelenekleri ile ilgili bilgilere onun eserlerinde sık rastlıyoruz.

A. İbrahimov'un “Tatar Kadını Neler Görmez” adlı eserinde ele alınan her konu, her gelenek, insanların giyim-kuşamından al içip yiyeceklerine kadar, tek bir amaca, Tatar köyüne özgü havayı, Tatar Türklerinin milli yüzünü belirlemeye hizmet etmektedir. Hikâyeye, köydeki tabakalaşmayı, sosyal motifleri, ayrıca Tatar Türklerinin düğün geleneğinin bütün safhalarını ve Tatarların hayat tarzı ile ilgili birçok detayı ortaya koyan eşi bulunmaz bir eserdir. Bu eserde de halk edebiyatı sadece vaka-olaylarla ilgili değil, bir kızın ve doğanın güzelliğini tasvir etmek için de bolca kullanılmaktadır. Hikâyenin başında Gülbanu'nun güzelliğini masallardaki perilerin ve Tatar türkülerinde söylenen “Han kızı” güzelliği ile kıyaslanırsa, son sayfalarda onun ruh hali de halk edebiyatı geleneklerine uygun bir şekilde anlatılmaktadır. Meselâ ikiz çocukları ölü doğunca Gülbanu'nun canı, “kanatları kırılmış çaresiz kuş” gibi kalır. Burada halk edebiyatında çok yaygın olan canı kuş olarak algılama motifine rastlıyoruz.

1922 yılında da A.İbrahimov “Almaçuar” adlı eser yazar. Hikâyenin isminden de görüldüğü gibi, yazar bu eserde bütün Türk boylarına ortak olan ve Tatar Türkleri için de çok önemli bir konuyu, at sevdasını ele almıştır. Tatar Türklerinde at konulu 600'e yakın

atasözü ve deyim bulunmaktadır.¹³ Ayrıca masal ve destanlarda da at, kahramanın sadık, en zor durumlarda yardıma gelen dostu olarak anlatılmaktadır. Tatar halkında at ile ilgili çok güzel ve anlamlı türküler ve ilginç inançlar da az değildir.

“Almaçuar” adlı hikâye Zakir adlı iyi yürekli, hakkını yedirmeyecek kadar güçlü, istediklerini elde edecek kadar azimli bir çocuğun ağzından geçmişte yaşanan bir olay olarak anlatılır. O henüz yedi-sekiz yaşındayken ailelerine Alemgol adlı bir Başkurt tarafından kahverengi bir at hediye edilir. Atı hediye eden adam kötü birisi olduğu için bu olaya şahit olan herkes bu işte bir hile var diyerek şüphelenir. Başkurt, bu durumu duyunca kendi hikâyesini anlatır. Geçen yıl Sabantuy bayramında Alemgol şu ana kadar kimseye yenilmemiş usta ve dürüst güreşçi sayılan Zakir’in babası Hafız ile güreşir ve onu bir hile sonucu yener. Fakat evine gelince hastalanır ve iyileştiği takdirde güreşçi Hafız’a en iyi atını götüreceğine dair kendi kendine söz verir. Fakat iyileşince sözünde durmaz ve tekrar hastalanır. Bu sefer o, rüyasında dedesini görür. Aksakallı ihtiyar, “Aptal çocuk! Sana canın mı kıymetli, atın mı?” der ve gözden kaybolur. Bu rüyadan etkilenen Alemgol, hamile atı getirip Hafız’a hediye eder. Bu atın gelişi Hafız’ın ailesinin en zor dönemine denk gelir ve sıkıntı ve yoksulluk içinde yaşayan eve at geldiği günden beri bereket ve bolluk yağmaya başlar. İlk yavrusunu düşüren at nihayet ikinci yavrusunu dünyaya getirir ve Zakir için yeni bir hayat başlar. Tayına çok düşkün Zakir atını ev işlerine koymadan *Sabantuy*’da gerçekleşecek at yarışına hazırlanmaktadır. Bütün bu çabaların sonucu olarak Zakir’in Almaçuar’ı yarışını kazanıp ödülü almayı hak eder. Fakat bu mutluluk fazla sürmez, kısa bir süre sonra Zakir’in atı hastalanıp ölür. O günden sonra Zakir, hiç kimseyi ve hiçbir şeyi içten sevemediği hakkında söyler.

“Almaçuar” adlı eserde anlatılan olaylar Başkurdistan sınırları içinde bulunan bir Tatar köyünün güzel nehir boylarında geçmektedir. Tatar halkı köyde tarımla uğraştığından dolayı atın köy hayatında biçilmez bir değeri vardır. Meselâ eserde Zakir’in yoksulluk içinde yaşayan ailesi hediye edilen atın sayesinde ayağa kalkar. Atın bereket simgesi olarak izlenmesi bütün Türk boylarına ortak bir inançtır. Türkler atlarına canları gibi bakmışlar, çünkü atlar insanların bütün işlerini görmüşler, büyük fayda sağlamışlardır. Fakat atlar Tatarlarda sadece tarla ve ev işlerine koyulmamıştır, onların arasında *Sabantuy* bayramında düzenlenen at yarışlarının göz bebeği olan koşucu atlar da yer almıştır. Zakir’in diğer atlardan bambaşka rengi ile farklı yaratılan tayını görünce köyün ileri gelenleri hemen onun koşucu bir at olacağını anlarlar. Burada A.İbrahimov at sevdası ile yanan bir Türk olarak atın güzelliği üzerinde ayrıca durur:

“Yavru gerçekten acayip bir şeydi:

Onun bacakları çok hafif atlıyorlar, kaval kemikleri uzun ve o kadar ince ki, böyle kaval kemikleri ancak koşucu atlarda var, diyorlar. Daha yeni kurumaya çalışan kuyruğu ile saç, kısa olmasına rağmen, ipekten yapılan harman gibi kendinden kıvrılıp, dalgalanıp duruyorlardı. Yuvarlak sırtının tam ortasında kuyruktan saç kadar parmak kalınlığında olan siyah kurdele gibi ipeksi bir çizgi geçiyordu. Uzunca akıllı başının geniş alnında uzun sakar, bu yavruyu arkadaşlarından farklı yaparak güzelliği ile tek olduğunu gösteriyor. Bütün bedeni sanki Allah’ın yardımı, meleklerin eli ile doğrulayıp, güzelleştirip, şekil verilmiş... O kadar güzel, o kadar asil kemik olup yaratılmıştı tay!”¹⁴

Başka bir yerde de at tasviri var. Bu sefer Almaçuar’a rakip olan Gökat’tan bahsedilmektedir:

“O meşhur olan Gökat da geldi. Ben ondan gözümü alamadım. Acayip bir malmış: kısa saçlı, seyrek kuyruklu, zayıf bedenli bir şey. Kalçası dar, bir tarafa daha çok eğik, sırtı biraz kambur. Ama göğsü aslan göğsü kadar büyük, o kadar sert gözüküyordu. Dizleri de

¹³ İ.Nadirov. Traditsionniy Obrazı Tatarskoy Narodnoy Liriki// Razvitiye Gumanitarniyh Nauk. Kazan 1977, s. 134.

¹⁴ Ğ.İbrahimov. Saylanma Äsärär. Qazan: Tarih, 2002, s. 273.

yana kaymış, toynak boğumları ise o kadar uzun ki, hayatımda böyle bir şey görmemiştim. Gözleri de büyük, oynayıp duruyor, ateş püskürtüyordu.”¹⁵

Hikâyenin ismi de zaten Tatar Türklerine hitap etmektedir. Tatar Türkçesinde *almaçuar* kelimesi at donunun rengini anlatan bir kelimedir. Aynı zaman Almaçuar, elma çilleri gibi üzerinde benekler bulunan donlu ata verilen özel isim olarak da kullanılmaktadır. Bu renkle ilgili hikâyede böyle denilmekte:

“Rengi hakkında şaşırđım. Siyah dersen siyah değil, gök dersen gök değil. Annesi gibi kızılı-aklı da değil, kendine özgü bir mavimsi çiçek rengi gibi parlayıp duruyor.”¹⁶

Hikâyede atın bir yaşını doldurduğunda yapılan kâkül kesme geleneğinden de bahsedilmektedir. Başkalar taylarının kâkül ile kuyruğunu lahana gibi mahvetmişlerdir. Zakir ise kendi tayının saçlarını ve kuyruğunu büyük bir özenle kırkar ve atının bundan sonra daha alımlı olduğunu görüp onu misafire gitmeye hazırlanan zengin oğlu ile kıyaslar.

Tatarlarda taylar üç yaşına bastığında “Birinci sabana bastı” denilir. Fakat Zakir, babası onun tayını sabana götürceğı zaman çok ağlar ve babası Almaçuar’ı sabana götürmez. Burada bir çocuğun azmini ve zaferini görmekteyiz.

“Almaçuar”da A.İbrahimov bir köylü çocuğun atına olan sevdasını *Sabantuy* geleneğı ile örüp vermiştir. Eser, bir *Sabantuy* bayramını anlatmakla başlar ve öbür *Sabantuy* bayramında yaşananları anlatmakla sona erer. Tayın Zakir’lerin evine gelme tarihi de çocuğun babasının *Sabantuy’da* gösterdiği bahadırılığı ile yakından ilgilidir. Tatarların milli ve geleneksel bayramı olan *Sabantuy* bayramı bu eserde tasvir edilen en önemli kültürel motif olarak ortaya çıkmaktadır. *Sabantuy*, baharda ekimin başlaması, üretime geçilmesi nedeniyle önemli bir fonksiyona sahiptir. Birlik, beraberlik ve dayanışma bayramı olarak bilinen *Sabantuy*, Tatar Türklerinin milli kimliğini, gelenek ve göreneklerini, yaşayış şeklini ve insan ilişkilerini gösterme açısından son derece önemlidir. Ayrıca, *Sabantuy* bayramı sırasında uygulanan at yarışı Tatar Türklerinin Orta Asya’da yaşamakta olan başka Türk boyları ile aynı kökten olduğunu bildiren bir unsur olarak da izlenilebilir. Hikâyede *Sabantuy’a* hazırlık böyle anlatılmıştır:

“Köyün içi insan kaynıyor. Gençler ata binip, yeni gelin gelen evlere, havlu toplamaya gidiyorlar. Çocuklar kimisi atta, kimisi yaya, evden eve yumurta toplamaya çıkmışlar. *Sabantuy’a* verilecek yumurtaları rengârenk boyayıp hazırlamışlar. Kadınlar telaş içinde giyinip süslenmek için evden eve koşuşturup duruyorlar.”¹⁷

Bayramın en önemli safhaları olan güreş ile at yarışı da A. İbrahimov tarafından güzel ve ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır:

“Asilzade koşucu atlar, kendi memleketlerinde isimleri ünlenen güreşçiler, iyi koşucu gençler bu bayrama güçlerini denemek, kendilerini göstermek, ün kazanmak için yüzlerce kilometre uzaklıktan geliyorlar.”¹⁸ Eserde yarışta kazananlara verilen hediyeler de anlatılmaktadır: birinci gelene yeşil kaftan, ikinci gelene de işlemeli kızıl başlı havlu. Burada Kazan Tatarlarında uygulanan gelenekten farklı olarak birinci gelene yeşil kaftan verilmektedir. Kazan Tatarlarında ise eskiden at yarışında kazanana en değerli hediye olarak altın ile işlemeli Kazan havlusu verilmiş.

Sabantuy bayramı ile yan yana haksızlığa boyun eğmeme konusu da işlenmiştir: Zakir’in atı galip gelmesine rağmen birinci olanın hediyesini Gökat’a verirler. Çocuk buna çok sinirlenir ve haksızlık yaptığına kızarak muhtarın yüzüne kamçı ile vurur, hak ettiği hediye de bir hışımla Gökat’ın sahibinin elinden alır.

A. İbrahimov bu eserinde Tatar, Başkurt ve Rus milletinin aynı coğrafyayı paylaşmalarını da güzel bir şekilde işlemiştir. Tatar geleneklerinden bahsederken o Başkurt

¹⁵ ...a.g.e., s. 285.

¹⁶ ...a.g.e., s. 286.

¹⁷ ...a.g.e., s. 283.

¹⁸ ...a.g.e., s. 261.

halkının alışkanlıklarını, onlara özgü huyu da tespit etmiş, aynı zaman bir yerde Ruslara ve Kereşen Tatarlarına¹⁹ özgü olan Pokrov bayramından da söz etmiştir.

Eserde Zakir ağzından çocukluğun köyde nasıl geçtiği de anlatılmıştır. O arkadaşları ile dağlarla çevrili, büyük ormanları olan, nehirlerin aktığı yani tamamen doğa ile iç içe yaşadığı köyden uzak değil bir gölde balık tutuyor, at sürüsüne kurtlar saldırmasını diye arkadaşları ile atların otladıkları çayıra nöbete gidiyor, bayram sırasında arkadaşları ile ev ev dolaşıp yiyecek topluyor. Zakir, kendi köyüne çok bağlı bir çocuktur. Ormana baktığında orada eskiden topladığı kuzukulağı, renge renk çiçekleri, sınırsız çilekleri, böğürtlenleri, sonbaharda topladığı fındıkları düşünmeden geçemez. Fakat bütün çocuklar gibi o da bir gün bu köyü terk edip uzak ülkeleri keşfetmeye gideceği hakkında hayaller kurmakta. Söz konusu, A. İbrahimov burada İdil nehri boyunca yaşayan Türk boyları için önemli olan Özen, Örşek, Dim, Akidil nehirleri ve Hazar denizinden bahseder. *Sabantuy* sonrası Almaçuar'ın hastalanıp ölmesinden dolayı Zakir'in dünyaya ve her şeye olan sevgisini yetirmesi de bize çocuklukta ilk sefer ölümle karşılaştığımız ve en sevdiğimiz bir canlıyı kaybetme sonucu yaşadığımız duyguları hatırlatır.

Eserde aile içi ilişkilere de önemli yer verilmiştir. Meselâ hikâyenin hemen başında Başkurt'un at hediye ettiği zamanın Zakir'in babası için çok zor dönem olduğu anlatılmakta: onun büyük oğlunu yani Zakir'in ağabeyini iftira atıp sürgüne sürmüşler, kızı Gayniye de bunca sıkıntı içinde babasının hatırını hiç sayıp köyde *garmun* adlı akordeona benzeyen müzik aletini en usta çalan Fahri'ye kaçar. Bu da yetmez gibi babasının maddî durumunun iyileşmesini beklemeden nikâhı komşu köyün hocasına gidip kıydırır. Gayniye bu eserde çok atik, oyunbaz bir köylü kızı olarak tasvir edilmiştir:

“Büyüklerin olmadığı evlere oturmaya geldiğinde dans eden de o, şarkı söyleyen de o, *garmun* çalan da o, erkeklerin aklını başından alan da o idi”. Bu satırlarda Tatar kızlarının büyüklerin olmadığı eve oturmaya gitmeleri, oyun ve eğlenceye düşkün olmaları, *garmun* adlı müzik aleti çalmaları gibi hususları da öğrenmiş oluyoruz.

Hafız kızına çok kırgındır, onları evine bile almaz ve köylülere bütün umudunun küçük oğlu Zakir'de olduğunu söyler. Ayrıca burada bir kızın evden kaçma olayı ve buna babası ile anasının tepkisi de anlatılmıştır.

Köylü bir çocuğun, hayatı, insanlar arası ilişkileri ve gerçek bir aşkı ata olan duyguları aracılığı ile tanınması da önemli yer almaktadır. Hikâyede yazar verdiği sözde durma, eğer bir kimse söz verip onu tutmamışsa o kimsenin başına mutlaka bir musibet, kötülük gelecek gibi inancı ve ilk müjdeyi veren kimseye müjde parası veya hediye verme gibi alışkanlığı da işlemiştir. Meselâ Zakir atın yavru olduğunu ilk gören ve müjde veren kimseye vermek için annesinin sonbaharda kazanadından hazırlanan fırçaları ve kümeden çaldığı yumurtaları satıp müjde parası toplar. Müjde verme ve müjde verene hediye verme geleneği Tatar Türklerinde çok yaygındır. Eserde nazardan koruma motifi, hayvanın doğumu ile ilgili inanç (“İyi mal ayaklanıp doğar”) da yer almıştır. Rüya motifi de önemsenmiştir. Başkurt Alemgol rüyasında halk destanlarında sık gözüken Hızır'ı hatırlatan aksakallı dedesini görür. Rüyalarda genelde bir ikaz, bir ödüllendirme ve ceza verme gibi durumlar olabilir. Başkurt'un rüyasında ise bir ikaz vardır ve rüyasında onu dedesi ikaz etmiştir.

Halk inançları dışında eserde dua okuma gibi dini unsur da yer almıştır. Başkurt Alemgol atı getirip hediye ettikten sonra köyün aksakalları oturup fatiha okurlar ve yeni doğan yavruyu gördükten sonra da dua okurlar ve “Suphanallah, Maşallah” gibi sözler söylerler. Köyde aksakallı ihtiyarlara olan saygı, onların da karşılıklı olarak genç kuşağa kendi tecrübelerini aktarmaları (Safa dedenin Zakir'in babasına Almaçuar'ı koşu atı yapmak için nasıl bakılması gerektiğini öğretmesi) özel vurgulanmaktadır. Bulunduğu toplumda hatırı sayılan saygı değer, insanlara yol gösteren Safa dede tam bir halk temsilcisi olarak hem

¹⁹ Zorla Hristiyan dinine geçirilen Tatarlar.

konuşmaları hem hareketleri ile bize destan aksakallarını hatırlatmaktadır. Başkurt'un atı getirmesi üzerine şüphelenerek o böyle konuşur: "Taştan su çıkar, kavak ağacı elma verir, Ebu Cehil imana gelir, ama Alemgol en iyi atını karnında yavrusu ile beraber öylesine Hafız'a getirip vermez."²⁰ O, yeni doğan tayın da asil cinsten olup, iyi bir koşu atı olacağını bir bakıştan anlar.

Bu eserde, insanların köyde genelde çavdar ekmeği, yoğurt, yumurta ve haşlanmış patates gibi yiyecekler ile geçinmeleri ve Zakir'in annesinin sabah erkenden ocak üstünde tavada krep pişirmesi bize Tatar Türklerinin yemek kültürü ile ilgili bilgiler de vermektedir.

Kahramanları tasvir ederken de halk edebiyatına başvurulmuştur. Meselâ Zakir'in babası Hafız hakkında gençliğinde meşe gibi sıhhatli, kartal gibi keskin bakışlı, aslan gibi gayretli bahadır denilmektedir. Bir köylü çocuğun atına olan ve gönlünde duygularının gelişmesini sağlayan trajik bir sevdâyı anlatan bu eser hakkında Tatar âlimi Aysılı Sadekova "Tatar köylerinin çeşmesinde akan su gibi berrak ve temiz bir eser" demiştir.²¹

Alimcan İbrahimov'un yukarıda andığımız eserlerinde halk edebiyatı örneklerinin, folklorun son derece doğal bir biçimde Tatar köyünün hayatı ile örülüp gelmesi yazarın icadına has en önemli özelliklerdendir. Tatar halkının millî yüzünü belirlemek için yazar her şeyden önce halk edebiyatına başvurmuştur ve onun eserleri bugün de Tatar Türklerinin kültürünü anlamaya yardım eden eserler arasında ilk sırayı almaktadır.

KAYNAKÇA

1. Fährredinev R. (1993) Bolğar vâ Qazan Törekläre. Qazan: Tatarstan Kitap Nâşriyatı.
2. İbrahimov Ğ. (1956) **Saylanma Äsârlär: 3 Tomda**. Qazan: Tatarstan Kitap Nâşriyatı, 3. Tom.
3. Nadirov İ. (1977) Traditsionnıy Obrazı Tatarskoy Narodnoy Liriki// *Razvitiye Gumanitarnıyh Nauk*. Kazan.
4. Sadekova A.H. (1995) **Folklor v Estetike Galimcana İbragimova**. Kazan: İYLİ im. G. İbragimova AN RT.

²⁰ ...a.g.e, s. 261.

²¹ A.Sadekova. ...a.g.e., s. 31.